

IM 33 (3-4) 2002.
ZAŠTITA
CONSERVATION

CEHOVSKA ZASTAVA "SV. FLORIJAN" IZ FUNDUSA MUZEJA ĐAKOVŠTINE, ĐAKOVO

JELENA BOROŠAK MARIJANOVIĆ □ Hrvatski povijesni muzej, Zagreb

ANTONINA SRŠA □ Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb

TAMARA UKRAINČIK □ Akademija likovnih umjetnosti / Odsjek za konzerviranje-restauriranje umjetnina, Zagreb

sl.1 Grafički prikaz oštećenja na slici (neravnine u nositelju)

■ oštećenja u sloju boje
■ oštećenja u slojevima osnove i boje

sl.2 Stanje slike sv. Florijana prije zahvata

sl.3 Stanje slike nakon zahvata

Početkom Domovinskog rata 1991. godine bile su zajedno s muzejskim predmetima iz slavonskih muzeja u Zagreb dopremljene i deponirane dvije zastave iz Muzeja Đakovštine. Te je zastave zbog znatnih oštećenja teksta i slika bilo nužno podvrgnuti konzervatorsko/restauratorskim zahvatima. Ovim člankom prezentira se tijek i rezultati restauriranja jedne od tih dviju zastava.

Zastava je dvokraka - u obliku "lastavičjeg repa" i dvostruka. Njene dimenzije su 230x160 cm, inv. br. Đ 24. Sašivena je od četiri dijela tamnocrvenog svilenog damasta obrubljena pozlaćenim resama. S jedne strane zastavnog lista u medaljonu oblikovanom pozlaćenom borbom prišivena je slika sv. Florijana, dimenzija 77x60 cm. Zastava je bila pričvršćena na jednostavno zastavno koplje mjedenim čavlicama. Vršak zastavnog koplja nije se sačuvao.

Prednja i stražnja strana zastavnog polja bogato su ukrašene srebrovezom i zlatovezom (metalne niti) izvedenim rukom. Na prednjoj strani su vezeni motivi-stilizirani lilijski i križ koji poput vijenca orubljaju medaljon sa svetačkom slikom. U trokutastim uglovima zastavnog lista ornamentalni je ukras s motivom stiliziranog lilijskog. Na stražnjoj strani zastave vezeni su ornamentalni ukrasi koji imaju sličnosti s motivima đakovačkog narodnog rukotvorstva.

Zastavi pripada zastavna vrpca od istog materijala, ukrašena vezanim natpisom na hrvatskom i njemačkom jeziku. Prema godini izvezenoj na vrpici, zastava potječe iz 1885. godine. Na temelju vezanog natpisa saznajemo da je to bila zastava cehovske zadruge, a Terezija Jakševac kumovala je zastavi prilikom njezine posvete 1885. godine.

S jedne strane zastavnog lista prišivena je slika - ulje na platnu ovalna oblika s prikazom sv. Florijana. Ta je slika dvostrana, njezina "nevidljiva strana", koja je aplicirana na zastavu, sadržava ikonografske elemente karakteristične za lik sv. Roka. Zbog toga se pretpostavlja da je zastavna slika nastala ranije i da je nakon što se uništio prvotni zastavni list koji je očigledno bio jednostruk, slika u 19. stoljeću aplicirana na novu dvostruko sašivenu zastavu. Možda se to dogodilo baš 1885. godine kako stoji na njezinoj zastavnoj vrpici. Toj pret-

postavki ide u prilog i sadašnji izgled zastave. Na toj dvostrukoj zastavi na reversu ostavljeno je mjesto za ovalnu sliku (prazan medaljon).

Na zastavnoj slici (ulje na platnu) prikazan je svetac i mučenik Florijan (lat. Florianus) kao vojnik, s kacigom i perjanicom na glavi. U njegovoj desnoj ruci je vjetro, iz kojeg istječe voda koja gasi požar na kući. Kuća je u ravni njegove desne noge. U lijevoj uzdignutoj ruci, drži koplje sa zastavom. S druge strane platna kako je ranije spomenuto nalazi se slika sv. Roka. U dogovoru s vlasnicima - Muzejem Đakovštine nije podvrgnuta konzervatorsko/restauratorskim zahvatima, ali su njezini slojevi konsolidirani zahvaljujući zahvatima na slici koja prikazuje sv. Florijana.

Gore opisana zastava svojom svojom ikonografijom, a nadalje vezenim ukrasima svjedoči o obrtničkoj tradiciji Đakova i njegovih stanovnika tijekom 19. stoljeća.

Jelena Borošak Marijanović

KONZERVATORSKO/RESTAURATORSKI ZAHVATI NA ZASTAVI.

Stanje prije zahvata. Analizom oštećenja svilenog tkanja ustanovljena je velika krhkost svilenih niti oštećenih vlagom, prljavštinom i lošim uvjetima korištenja i pohrane predmeta. Svila je prekrivena vidljivim slojem prašine i krutih čestica prljavštine, a vezivnost materijala je jako slaba. Na donjoj polovici zastave, koja se račva na dva velika trokuta, nalazimo najveća oštećenja. Tu je tkanina razderana i visi u trakama, vidljivi su veliki otvori i zjevovi. Na desnom kraku nedostaje vrh trokuta, dužine 30 cm. U prošlosti su ta oštećenja popravljana podstavljanjem neodgovarajuće tkanine i strojnim prošivanjem, tako da se na tim mjestima originalna tkanina dodatno uništila. Zbog nepravilnog, fizikalnog istezanja po površini su nastali veliki, trajni nabori. Navedena oštećenja prisutna su u istom postotku na obje strane zastave. Zlatovez je sačuvan skoro u cijelosti, niti su potamnile od oksidacije tijekom dugotrajnog izlaganja vlazi i prljavštini.

Izvedeni zahvati. Zastava je skinuta s drvenog jarbola, i odvojene su prednja i stražnja strana, skinuta je slika i obrubna borta. Sve faze rastavljanja su detaljno

sl.4 Stanje cehovske zastave sv. Florijana prije zahvata

fotodokumentirane, uz popratne skice i objašnjenja, koja će nakon završetka radova pomoći u pravilnom sastavljanju svih dijelova. Izvršena su osnovna testiranja stupnja oštećenja, fizikalna i kemijska: testiranje stupnja oštećenja svilene pređe i zlatoveza, ispitivanje postojanosti boje, koja su bila zadovoljavajuća, tako da se svilena tkanina mogla očistiti pranjem, ali mehaničke karakteristike svile su pokazale potrebu za dodatnim učvršćenjem, podlaganjem novog materijala. Prvo se pristupilo kontroliranom mikrousisavanju površinske nečistoće, a zatim je svilena tkanina pažljivo oprana u vodenoj kupelji uz dodatak 0,05 % neutralnog deterdženta, i uz stalno provjeravanje pH vode kao i stanja samog predmeta. Sušila se na ravnoj staklenoj podlozi radi lakšeg ravnjanja prepleta osnove i potke, kao i postizanja efekta izglacanosti. Nakon pranja svila je zasjala i dobila na elastičnosti, a crveni ton postao intenzivniji. Kao podložna tkanina odabran je fini, pamučni batist koji je obojen u odgovarajući ton crvenog, premetaliziranog pigmenta. Tkanina je izvedena ispod originalne svile, i to na obje strane zastave. Prošivanje je izvedeno tankim svilenim filamentima obojenim u istom tonu, u pravilnom rasteru i počelo se od gornjeg dijela zastave prema dolje, u smjeru osnove. Na isti način su očišćene i svilene lente. Pozlaćene rese i borte su čišćene mehaničkim postupkom, a zatim se pristupilo pranju u otopini koja je dosta uspješno uklonila tragove korozije i zatamnjenja. Prilikom sastavljanja svih dijelova, poštivani su originalni načini prošivanja, vrste bodova i po mogućnosti iste rupice gdje su prolazili stari šavovi.

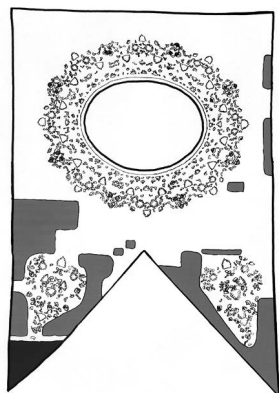
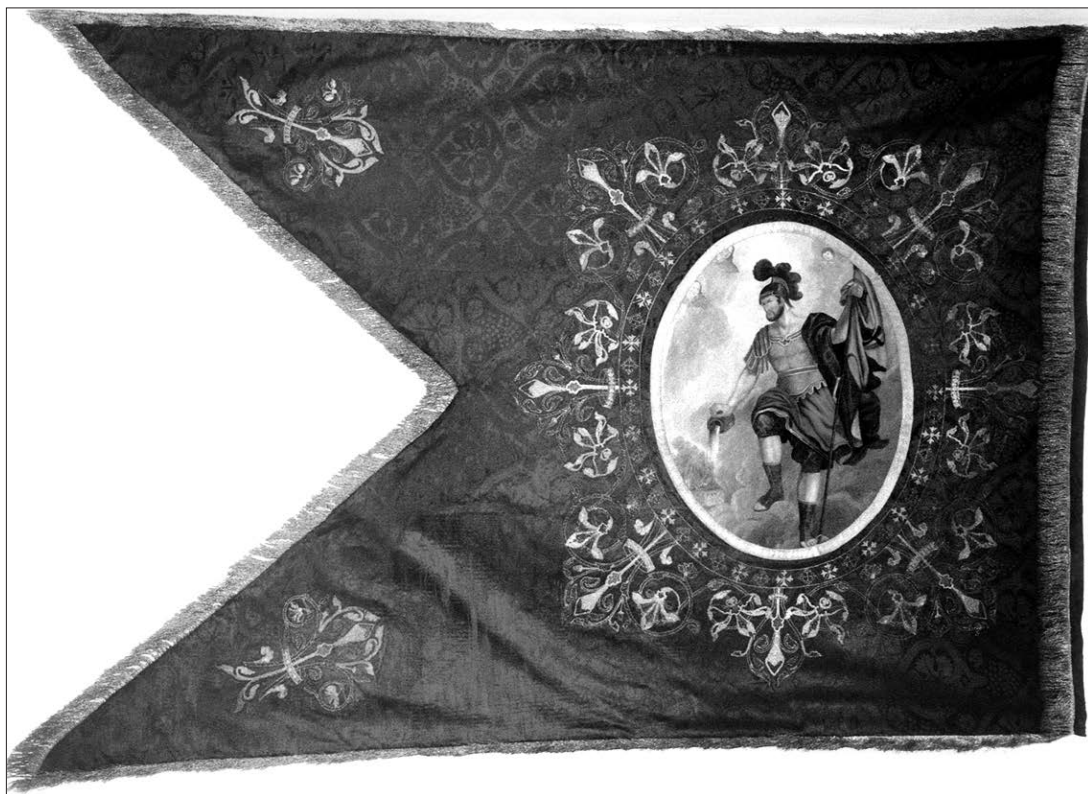
Cijeli postupak restauratorsko/konzervatorskog zahvata je popraćen detaljnom foto i grafičkom dokumentacijom.

Antonina Srša

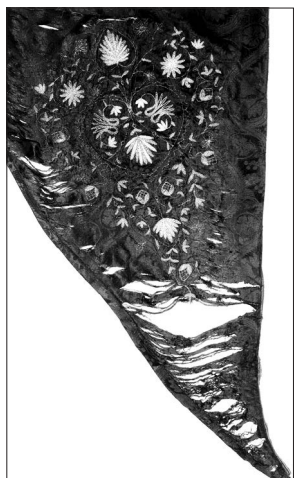
KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKI ZAHVATI NA SLICI

Stanje prije zahvata. Nosilac slike je jednostruko platno, pamučnog skupljenog vlakna, finije strukture. Broj niti je 13 na cm². Nema poruba, a slikani sloj je postojeći do samog ruba nosioca. Nema spojeva. Zbog višekratnog motanja zastave i neadekvatnog načina pohrane, a time i slike, platno-nosilac je oslabjelo, no nigdje nisu locirana oštećenja (poderotine, rezovi, perforacije i sl.). Slika je ušivena u tekstilni dio zastave, pa su na tim mjestima vidljivi tragovi igle. Platno je neravno, mjestimično s izbočenjima, naborano, naročito uz same rubove. Osnova je tutkalno-kredna, tanka, nanesena u jednom sloju, i u relativno je dobrom stanju. Nanesena je do ruba platna slike. Na mjestima gdje je dolazilo do lomova osnove radi već spomenutog višekratnog motanja zastave, došlo je do otpucavanja pa je locirano da je nedostaje cca 20 posto. Nedostatak u sloju osnove rasprostranjen je jednakomjerno po cijeloj površini slike. Sloj osnove dobro je vezan uz nosioca i uz sloj boje. Slikani sloj je sloj uljene boje, isušen je i tanko nanošen kistom, samo mjestimično srednje debljine. Sloj boje je srednje topljivosti. Oštećenja u sloju boje vezana su uz mjesta oštećenja u sloju osnove, te su jednakomjerno rasprostranjena po

sl.5 Stanje cehovske zastave sv Florijana
poslije zahvata

sl.6 Grafički prikaz oštećenja na tekstu

sl.7 Stanje tekstuila u tijeku zahvata, detalj

površini slike. Nedostaje cca 25 posto slikanog sloja. Uljeni namaz, iako prilično isušen dobro je vezan uz osnovu. Nije lociran potpis autora. Boja je potamnijela zbog naslaga prašine prljavštine. Nema vidljivih krakelura. Zaštita je najvjerojatnije bio damar lak, nanesen u tankom sloju, a sada je bez sjaja, i isušen. Više nije moguće odrediti refleks površine slike. Na slici je nečistoća jednakomjerno raspoređena, kao i sitne mrlje; smolaste nečisti, i najverovatnije, ostaci starog laka. Predmet je prevučen slojem prašine i prljavštine. Nema tragova eventualnih prethodnih zahvata niti u jednom od slojeva predmeta.

Izvedeni zahvati. Zbog osjetljivosti nosioca, a time i svih ostalih slojeva slike, sliku je trebalo prvo podlijepiti, odnosno konsolidirati je u svim postojećim navedenim slojevima. kao konsolidant korišten je Pleksisol P 550-40 u white spiritu (1:5). Tim postupkom, platno je istovremeno izravnano, uklonjeni su nabori, izbočine i neravnine u mjeri koliko je bilo moguće da se ne ošteti predmet. Zatim je sa slike uklonjen sloj prljavštine i prašine, mjestimice acetonom u white spiritu (1:3) i vulpeksom u white spiritu, a po potrebi je izvršeno i mehaničko čišćenje. Nakon toga izvršena je rekonstrukcija (kitanje) u sloju osnove jednokomponentnim kitom za drvo "Drvosan", pa potom u sloju boje (retuš), i to u dva sloja; osnovni ton akvarelom "Schminke", te završni ton s uljenom lazurom "Schminke". Slika je zaštićena slojem damar-laka. Postupak je u cijelosti reverzibilan.

Tamara Ukrainčik

THE GUILD FLAG OF "ST. FLORIAN" FROM THE HOLDINGS OF THE ĐAKOVO REGION MUSEUM

At the beginning of the Patriotic War in 1991, museum objects from Slavonian museums were brought to Zagreb; these objects included two flags from the Museum of the Đakovo Region in Đakovo. Because of various damage and generally poor condition of the material and the painted section, both flags had to undergo restoration and conservation work. This article presents the course and results of the restoration and conservation work on the flag of St. Florian from 1885. The dimensions of the flag are 230 x 160 cm, while dimensions of the painting in the medallion are 77 x 60 cm. The entire procedure is reversible and it is accompanied by a detailed written, photographic and graphic documentation.